

Filosofijos
fakultetas

JMPK 2022

IGALINTI IR IKVĖPTI

Pranešimų santraukų leidinys

2022 | VILNIAUS UNIVERSITETO LEIDYKLA

XIX-OJI JAUNŲJŲ
MOKSLININKŲ PSICHOLOGŲ
KONFERENCIJA

ĮGALINTI IR ĮKVĖPTI

2022 M. GEGUŽĖS 6 D.

**PRANEŠIMŲ SANTRAUKŲ
LEIDINYS**

VILNIAUS
UNIVERSITETO
LEIDYKLA

KONFERENCIJOS ORGANIZACINIS KOMITETAS

Pirmininkas:

Miglė Marcinkevičiūtė

Nariai:

Elena Gaudiešiūtė

Evelina Rimkus

Miglė Vainalavičiūtė

Jokūbas Gužas

Augustė Nomeikaitė

KONFERENCIJOS MOKSLO KOMITETAS

Pirmininkė:

prof. habil. dr. Danutė Gailienė

Nariai:

prof. dr. Evaldas Kazlauskas

doc. dr. Vilmantė Pakalniškienė

prof. dr. Arūnas Poviliūnas

dr. Odeta Geleželytė

KONFERENCIJOS ORGANIZATORIAI

Filosofijos
fakultetas

KONFERENCIJOS REMĖJAI

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

DOI <https://doi.org/10.15388/JMPK.2022>

ISSN 2669-0357

Copyright © 2022 Authors. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ĮGALINTI IR ĮKVĖPTI

JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ PSICHOLOGŲ TYRIMAI

Manau, pavadinimas „Įgalinti ir įkvėpti“ atsirado iš natūralaus poreikio. Juk psichologijos mokslas yra apie ryšį, susitikimą. Ne paslaptis, pastarieji pandemijos metai stipriai apribojo gyvus Mūsų susitikimus, išsekino ir akademijos bendruomenę. Todėl, kartu su komanda, džiaugiamės galėdami atkurti tradiciją susitikti gyvai Mūsų visų mokslo šventėje. Tikimės, jog susitikimas diskusijai, pokalbiui, puodeliui kavos ar arbatos leis visiems konferencijos dalyviams pasisemti jėgų ir įkvėpimo dalintis savais atradimais.

Šių metų konferencijoje apie savo tyrimus Mums papasakos 26 jaunieji mokslininkai. Jų temos apima sveikatos, klinikinės, raidos, edukacinės psichologijos, psichotraumatologijos, suicidologijos, teisės, organizacijų psichologijos bei gretimas joms sritis. Savo patirtimi apie jaunojo mokslininko kelią su Mumis pasidalins dr. Greta Kaluževičiūtė, o kolegė dokt. Audra Balundė papasakos Mums apie rečiau akademijoje sutinkamo aplinkos psichologo profesiją.

Dėkoju visiems JMPK 2022 komandos nariams, padėjusiems sugražinti konferenciją į gyvą formatą bei sukurti dar vieną bendruomenės šventę: Augustei Nomeikaitei, Elenai Gaudiešiūtei, Evelinai Rimkus, Jokūbui Gužui ir Miglei Vain.

Visi kartu dėkojame Konferencijos Mokslo komiteto nariams, padėjusiems išryškinti įdomiausias tyrėjų darbų puses, bei konferencijos rėmėjams, kurių dėka galime pradžiuginti konferencijos pranešėjus.

Džiaugiuosi galėdama pakviesti pranešėjus, dalyvius, svečius, organizacinio ir mokslo komiteto narius į Mūsų mokslo šventę!

dokt. Miglė Marcinkevičiūtė

JMPK 2022 organizacinio komiteto pirmininkė

TURINYS

KONFERENCIJOS PROGRAMA | 4

ŽODINIAI PRANEŠIMAI | 6

- ANUŽYTĖ, J., GELEŽĖLYTĖ, O. Nepalankių vaikystės patirčių, psichologinio atsparumo ir suicidinių minčių sąsajos | 6
- ARCIMAVIČIŪTĖ, L. Santykių kokybės teigiamų savybių ir gyvenimo kokybės ryšys paauglystėje | 6
- BARANAUSKAITĖ, E. „Matematika – ne mergaitėms“? 7–8 klasių mokinių ir jų tėvų įsitikinimai apie matematinius gebėjimus ir matematikos vertę | 7
- BURLĖGAITĖ, S., KVEDARAITĖ, M., KAIRYTĖ, A., GELEŽĖLYTĖ, O. Trauminių patirčių, kompleksinio potrauminio streso ir ribinės asmenybės simptomų sąsajos | 8
- ČEPULIENĖ, A., A. Dvasingumas ir religingumas gedulo po artimojo savižudybės metu: sisteminė kokybinių tyrimų analizė | 9
- DAUTARTAITĖ, G., KVEDARAITĖ, M., GELEŽĖLYTĖ, O. Psichikos sveikatos rodiklių prognostiniai veiksniai slaugytojų imtyje COVID–19 pandemijos metu | 9
- GUOGAITĖ, G., GRIGIENĖ, D. „Kas Jums yra vyriškumas?\": turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę vyrų nuomonių kokybinė analizė | 10
- JAKŠTIENĖ, R. Ar vadovo įtraukiantis elgesys prognozuoja individualų ir komandinį meistriškumą dirbti? | 11
- JAKUBONIENĖ, D., BRAZDEIKIENĖ, L. Tipinio vystymosi ir sutrikimų turinčių vaikų piešinių palyginimas COVID-19 pandemijos kontekste | 12
- JEGOROVAITĖ, G. Skirtingos lyties tėvų verbalinio bendravimo su 2-3 metų amžiaus vaiku ypatumai | 12
- JOKUBAUSKAITĖ, R., KVEDARAITĖ, M. Su COVID-19 pandemija susijusių stresorių ir adaptacijos sutrikimo simptomų sąsajos | 13
- KAIRYTĖ, A., KVEDARAITĖ, M., GELEŽĖLYTĖ, O. Kompleksinio potrauminio streso, depresijos ir savižudybės rizikos sąsajos vaikystės traumas patyrusių suaugusiųjų imtyje | 14
- KISIELIŪTĖ, V., MAŽULYTĖ-RAŠYTINĖ, E. Neigiamų vaikystės patirčių ir savižalos, suicidinių minčių bei elgesio ryšys studentų merginų imtyje | 15
- KOREIVAITĖ, J. Ligoninės darbuotojų psichologinė būseną ir pasitenkinimas darbu | 15
- NOMEIKAITĖ, A., DUMARKAITĖ, A., TRUSKAUSKAITĖ, I., JOVARAUSKAITĖ, L. Išmanioji psichologija: ar internetu teikiama psichologinė pagalba medicinos slaugytojams gali padėti įveikti stresą? | 17
- POŠKUTĖ, K., KARKOCKIENĖ, D. Profesinis perdegimas COVID-19 pandemijos laikotarpiu – pradinių klasių mokytojų patyrimas | 17
- RAGELIS, D. Jaunų žmonių nuostatos į nelegalią migraciją: kaip psichologiniai veiksniai susiję su politinių pažiūrų skirtumais | 18

STANČAITIENĖ, G. Paauglių antrojo karantino dėl COVID-19 Lietuvoje patyrimo analizė: kokybinis tyrimas | 19

STEPANAVIČIŪTĖ, G. Prieraišumo ir pasitenkinimo kūnu sąsajos moterų tarpe: mentalizacijos ir perfekcionizmo vaidmuo | 20

TYLAITĖ, S. Teisėjų padėjėjų psichologinės gerovės ir profesinio saviveiksmingumo ryšys | 21

URBAITĖ-JOKUBIENĖ, D. Depresijos ir uždegiminių procesų ryšys pagyvenusių žmonių populiacijoje | 21

ŽIEDELIS, A. Perspektyvūs, bet jautrūs: perfekcionizmo reikšmė moderuojant institucinių veiksmų efektą doktorantų įsitraukimui į studijas ir išsekimui | 22

STENDINIAI PRANEŠIMAI | 23

GRAKAUSKAITĖ ŠLIČIENĖ, D. Pandemijos įtakoto nuovargio ir sumažėjusio savęs vertinimo mažinimas taikant biblioterapiją | 23

JAKUBONIENĖ, D. BRAZDEIKIENĖ, L. Blogiausia pirmojo karantino patirtis vaikų piešiniuose | 24

KONFERENCIJOS PROGRAMA

10:00 – 11:30

KONFERENCIJOS ATIDARYMAS

PLENARINIAI PRANEŠIMAI

Dr. Greta Kaluževičiūtė „Pereinamoji jaunojo mokslininko tapatybė: kaip tapti, būti ir išlikti mokslininku psichologijoje?“

Dokt. Audra Balundė „Aplinkos psichologija: naujiena ar (tiesiog) mažai girdėta?“

11:30 – 11:50

KAVOS PERTRAUKA

11:50 – 13:20

PRANEŠIMAI ATSKIROSE SEKCIJOSE (I sesija)

SVEIKATOS IR KLINIKINĖ PSICHOLOGIJA

G. Dautartaitė „Psichikos sveikatos rodiklių prognostiniai veiksniai slaugytojų imtyje Covid–19 pandemijos metu“

A. Nomeikaitė „Išmanioji psichologija: ar internetu teikiama psichologinė pagalba medicinos slaugytojams gali padėti įveikti stresą?“

D. Urbaitė-Jokubienė „Depresijos ir uždegiminių procesų ryšys pagyvenusių žmonių populiacijoje“

G. Stepanavičiūtė „Prieraišumo ir pasitenkinimo kūnu sąsajos moterų tarpe: mentalizacijos ir perfekcionizmo vaidmuo“

V. Kisieliūtė „Neigiamų vaikystės patirčių ir savižalos, suicidinių minčių bei elgesio ryšys studentų merginų imtyje“

RAIDOS IR EDUKACINĖ PSICHOLOGIJA

L. Arcimavičiūtė „Santykių kokybės teigiamų savybių ir gyvenimo kokybės ryšys paauglystėje“

G. Jegorovaitė „Skirtingos lyties tėvų verbalinio bendravimo su 2-3 metų amžiaus vaikų ypatumai“

G. Stančaitienė „Paauglių antrojo karantino patyrimo analizė: kokybinis tyrimas“

D. Jakubonienė „Tipinio vystymosi ir sutrikimų turinčių vaikų ekspresyvių piešinių palyginimas po COVID-19 karantino: kas pasikeitė?“

E. Baranauskaitė „„Matematika – ne mergaitėms“? 7–8 klasių mokinių ir jų tėvų įsitikinimai apie matematinius gebėjimus ir matematikos vertę“

J. Anužytė „Nepalankių vaikystės patirčių, psichologinio atsparumo ir suicidinių minčių sąsajos“

13:20 – 14:20

PIETŲ PERTRAUKA

STENDINIŲ PRANEŠIMŲ PERŽIŪRA

14:20 – 15:50

PRANEŠIMAI ATSKIROSE SEKCIJOSE (II sesija)

PSICHOTRAUMATOLOGIJA IR SUICIDOLOGIJA

R. Jokubauskaitė „Su COVID-19 pandemija susijusių stresorių ir adaptacijos sutrikimo simptomų sąsajos“

G. Guogaitė „„Kas Jums yra vyriškumas?": turinčių ir neturinčių minčių apie savižudybę vyrų nuomonių kokybinė analizė“

A. A. Čepulienė „Dvasingumas ir religingumas gedulo po artimojo savižudybės metu: sisteminė kokybinių tyrimų analizė“

A. Kairytė „Kompleksinio potrauminio streso, depresijos ir savižudybės rizikos sąsajos vaikystės traumas patyrusių suaugusiųjų imtyje“

S. Burlėgaitė „Trauminių patirčių, kompleksinio potrauminio streso ir ribinės asmenybės simptomų sąsajos“

TEISĖS IR ORGANIZACINĖ PSICHOLOGIJA

S. Tylaitė „Teisėjų padėjėjų psichologinės gerovės ir profesinio saviveiksmingumo ryšys“

D. Ragelis „Jaunų žmonių nuostatos į nelegalią migraciją: kaip psichologiniai veiksniai susiję su politinių pažiūrų skirtumais“

A. Žiedelis „Perspektyvūs, bet jautrūs: perfekcionizmo reikšmė moderuojant institucinių veiksnių efektą doktorantų įsitraukimui į studijas ir išsekimui“

J. Koreivaitė „Ligoninės darbuotojų psichologinė būseną ir pasitenkinimas darbu“

R. Jakštienė „Ar vadovo įtraukiantis elgesys prognozuoja individualų ir komandinį meistriškumą dirbti?“

K. Poškutė „Profesinis perdegimas Covid-19 pandemijos laikotarpiu – pradinių klasių mokytojų patyrimas“

16:00

APDOVANOJIMAI IR UŽDARYMAS

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

NEPALANKIŲ VAIKYSTĖS PATIRČIŲ, PSICHOLOGINIO ATSPARUMO IR SUICIDINIŲ MINČIŲ SĄSAJOS

Julija Anužytė, dr. Odeta Geleželytė

Vilniaus universitetas

Ivadas. Siekiant geriau atpažinti ir padėti savižudybės krizėje esantiems asmenims, svarbu nustatyti pagrindinius rizikos faktorius, kurie siejami su padidėjusia savižudybės rizika. Vaikystėje patirta seksualinė prievarta, fizinis bei psichologinis smurtas siejami su pablogėjusia psichine sveikata ir savižudybės rizika (Felitti et al., 1998). Šio pranešimo tikslas – įvertinti nepalankių vaikystės patirčių, psichologinio atsparumo ir suicidinių minčių sąsajas.

Metodika. Buvo analizuoti 120 tyrimo dalyvių (66,7% moterų, amžius $M = 35,88$; $SD = 13,14$), dalyvavusių internetinėje apklausoje, duomenys, surinkti 2020m. birželio – rugpjūčio mėn. Nepalankioms vaikystės patirtims nustatyti buvo naudojamas Nepalankių vaikystės patirčių klausimynas (ACE; Felitti et al., 1998). Psichologinis atsparumas buvo įvertintas Psichologinio atsparumo skale (RES; van der Meer et al., 2018). Suicidinių minčių intensyvumui įvertinti buvo naudojama Savižudiškų minčių intensyvumo skalė (SIDAS; Van Spijker et al., 2014). Buvo gautas Vilniaus universiteto Psichologinių tyrimų etikos komiteto leidimas vykdyti tyrimą.

Rezultatai. Per pastarąjį mėnesį minčių apie savižudybę turėjo 28,3% tyrimo dalyvių, 6,7% tiriamųjų pateko į aukštos suicidinės rizikos grupę. Nepalankių vaikystės patirčių išgyveno 41,7% tyrimo dalyvių. Atlikus logistinę regresinę analizę nustatyta, jog suicidines mintis reikšmingai prognozavo ($\chi^2 = 3,33$; $df = 8$; $p = 0,912$ (Hosmer-Lemeshow testu); Nagelkerke – 0,376) jaunesnis amžius ($OR = 0,927$; $p = 0,003$), suminis skirtingų nepalankių vaikystės patirčių išgyvenimo balas ($OR = 1,637$; $p = 0,033$) ir mažesnis psichologinis atsparumas ($OR = 0,906$; $p = 0,007$).

Išvados. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad neigiamos vaikystės patirtys ir mažesnis psichologinis atsparumas siejasi su suicidinėmis mintimis. Taigi tikėtina, jog intervencijos, nukreiptos į nepalankių vaikystės patirčių poveikio dabartiniam gyvenimui mažinimą ir psichologinio atsparumo didinimą gali padėti sumažinti asmens suicidinę riziką.

Raktiniai žodžiai: suicidinės mintys, nepalankios vaikystės patirtys, psichologinis atsparumas.

SANTYKIŲ KOKYBĖS TEIGIAMŲ SAVYBIŲ IR GYVENIMO KOKYBĖS RYŠYS PAAUGLYSTĖJE

Livija Arcimavičiūtė

Vilniaus universitetas

Ivadas. Tyrimų duomenimis santykiai su tėvais ir draugais nurodomi esant svarbiais paauglio psichologinės raidos veiksniais (Miething ir kt., 2016; Branje, 2018). Nustatyta, kad neigiamomis savybėmis išreikšta santykių kokybė su tėvais ir draugais siejama su prastesne psichologine paauglių sveikata (Ozaslan ir kt., 2021), tačiau nėra aišku, koks santykių kokybės teigiamų aspektų ryšys su gyvenimo kokybe paauglystėje. Šio pranešimo tikslas – analizuoti santykių kokybės teigiamų aspektų su tėvais ir draugais sąsają su paauglių subjektyviai vertinama gyvenimo kokybe.

Metodika. Pranešimui naudota VU Psichologijos instituto Raidos psichopatologijos tyrimų centro vykdomo mokslinio tyrimo projekto duomenų dalis. Buvo analizuoti 272 tyrimo dalyvių (169 mergaitės ir 103 berniukai), kurių amžius svyravo nuo 11 – 17 m. ($M = 14,61$; $SD = 1,63$), duomenys. Santykių kokybės su tėvais ir draugais teigiami aspektai buvo vertinti remiantis Santykių tinklo aprašu – Santykių savybių versija (NRI-RQV; Furman & Buhrmester, 1985). Gyvenimo kokybės įvertinimui naudotas gyvenimo kokybės klausimynas (KIDSCREEN-10; the KIDSCREEN group Europe, 2006).

Rezultatai. Nustatyta, kad paauglių subjektyviai vertinama gyvenimo kokybė yra statistiškai reikšmingai susijusi su visais teigiamais santykių kokybės aspektais ir bendru jos rodikliu (artumu) su tėvais, tačiau santykių kokybė su draugais neturėjo šio ryšio. Tolesnė analizė atskleidė lyties skirtumus: berniukai nurodė geresnę santykių kokybę (artumą) su tėčiu, o mergaitės su draugais. Amžius neigiamai koreliavo su teigiama santykių kokybe su tėvais. Daugialypė regresinė analizė parodė, kad amžius, lytis ir artumas su motina ir tėčiu paaiškina 30,3% gyvenimo kokybės dispersijos ($R^2 = 0,30$, $F(4,226) = 24,54$, $p < 0,001$), o lytis ir artumas su abiem tėvais yra reikšmingi prognostiniai kintamieji.

Išvados. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad santykių kokybės teigiamos savybės su tėvais, bet ne su draugais, siejasi su gyvenimo kokybe paauglystėje.

Studentų mokslinių tyrimų projektas: Lietuvos mokslo taryba / ES Struktūriniai fondai (Sutarties Nr. 09.3.3-LMT-K-712-25-0211). Vadovė prof. dr. Rasa Barkauskienė.

Raktiniai žodžiai: santykių kokybė, teigiamos savybės, gyvenimo kokybė, paauglystė.

„MATEMATIKA – NE MERGAITĖMS“? 7–8 KLASIŲ MOKINIŲ IR JŲ TĖVŲ ĮSITIKINIMAI APIE MATEMATINIUS GEBĖJIMUS IR MATEMATIKOS VERTĘ

Emilė Baranauskaitė
Vilniaus universitetas

Nors šių dienų visuomenės požiūris į lyčių lygybę keičiasi, abiturientų ketinimai rinktis tikslųjų mokslų studijas iki šiol atitinka visiems žinomus stereotipus – Lietuvoje merginos į STEM studijas įstoja net tris kartus rečiau nei vaikinai (Strata, 2019). Tokie mokinių pasirinkimai gali būti siejami su skirtinga mergaičių ir berniukų matematikos mokymosi motyvacija, kuri, anot lūkesčių ir vertės motyvacijos teorijos autorių, priklauso nuo dviejų motyvuojančių įsitikinimų: įsitikinimų apie savo matematinius gebėjimus bei įsitikinimų apie matematikos vertę (įdomumą, svarbą, naudingumą, kainą) (Eccles et al., 1983). Autoriai pažymi, kad vienas iš šiuos mokinių įsitikinimus formuojančių veiksnių yra tėvų įsitikinimai apie jų vaiko matematinius gebėjimus ir matematikos vertę, atspindintys tėvų turimas nuostatas dėl lyties. Šio tyrimo tikslas – palyginti 7–8 klasių mergaičių ir berniukų bei jų tėvų įsitikinimus apie matematinius gebėjimus ir matematikos vertes bei įvertinti šių įsitikinimų sąsajas.

Tyrimo duomenys rinkti 2021 metų sausio – kovo mėnesiais. Tyrime dalyvavo 81 septintokas ir aštuntokas (61,7% berniukai, 53,1% aštuntokai) bei 81 jų tėvai (93,8% mamos). Mokinių motyvuojantiems įsitikinimams apie matematiką matuoti buvo naudotas įsitikinimų apie matematinius gebėjimus klausimynas (angl. Expectancy-Value Questionnaire) (Wigfield & Eccles, 2000) bei įsitikinimų apie matematikos vertę klausimynas (Wigfield & Eccles, 2000; Perez et al., 2019). Mokinių suvokiami tėvų įsitikinimai buvo vertinti sudarytu Mokinio suvokiamų tėvų įsitikinimų apie matematiką klausimynu. Tėvų įsitikinimai apie matematiką buvo matuoti sudarytu Tėvų įsitikinimų apie matematiką klausimynu. Mokinių pasiekimai vertinti 2020–2021 mokslo metų I pusmečio (trimestro) matematikos pažymiais.

Tyrimu atskleista, jog mergaitės, lyginant su berniukais, prasčiau vertino savo matematinius gebėjimus ir matematikos teigiamą vertę (ji apima matematikos įdomumą, svarbą ir naudingumą), nepaisant to, jog jų matematikos pažymiai nesiskyrė. Negana to, mergaitės savo gebėjimus vertino prasčiau nei berniukai ir atspindėdamos numanomą savo tėvų požiūrį. Vis dėlto pačių tėvų įsitikinimai apie matematiką mergaičių ir berniukų atžvilgiu nesiskyrė. Taip pat buvo nustatyta, kad vaikų įsitikinimai apie savo gebėjimus ir matematikos kainą buvo susiję su atitinkamais tėvų įsitikinimais bei dar stipriau siejosi su vaikų numanomais tėvų įsitikinimais, tačiau vaikų įsitikinimai apie matematikos teigiamą vertę nesisiejo nei su numanomais tėvų, nei su pačių tėvų įsitikinimais apie matematikos teigiamą vertę.

Darbo vadovė: lekt. Dovilė Butkienė, Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Psichologijos institutas.

Raktiniai žodžiai: matematikos mokymosi motyvacija, lūkesčių ir vertės teorija, lyčių skirtumai, tėvų įtaka.

TRAUMINIŲ PATIRČIŲ, KOMPLEKSINIO POTRAUMINIO STRESO IR RIBINĖS ASMENYBĖS SIMPTOMŲ SĄSAJOS

Simona Burlėgaitė, Monika Kvedaraitė, Agnietė Kairytė, dr. Odeta Geleželytė
Vilniaus universitetas

Įvadas. Moksliniuose tyrimuose keliamos diskusijos apie kompleksinio potrauminio streso sutrikimo (KPTSS), pristatyto naujausioje TLK 11-oje versijoje (WHO, 2018), simptomų persidengimą su ribinės asmenybės bruožais. Trauminis įvykis yra esminis kriterijus KPTSS rizikai įvertinti. Taip pat pastebima, kad trauminiai stresoriai gali būti reikšmingas ribinio tipo asmenybės sutrikimo formavimosi rizikos faktorius. Svarstoma, kad KPTSS gali būti labiau siejamas su užsitęsusia, pasikartojančia bei tarpasmeninio tipo (kai kančia yra sukeliama kitų žmonių, turinčių psichologinę ir fizinę kontrolę nukentėjusiojo atžvilgiu) trauminiais įvykiais, tačiau iki šiol atlikti moksliniai tyrimai vienareikšmiškų atsakymų nepateikia. Pranešime bus pristatyti tyrimo, kuriuo buvo siekiama išanalizuoti sąsajas tarp skirtingų tarpasmeninio tipo trauminių patirčių, kompleksinio potrauminio streso bei ribinės asmenybės simptomų, rezultatai.

Metodika. Tyrime dalyvavo 103 suaugusieji, iš jų 80,6% moterys (amžius: $M (SD)=33,63 (10,08)$), gyvenime patyrę bent vieną trauminį įvykį. Trauminėms patirtims įvertinti naudotas Gyvenimo įvykių sąrašas (LEC-R; Weathers et al., 2013), KPTSS simptomų rizikai matuoti pasitelktas Tarptautinis traumos klausimynas (ITQ; Cloitre et al., 2018), o ribinės asmenybės simptomų rizikai – Ribinio tipo skalė (BPS; Oltmanns & Widiger, 2019).

Rezultatai. KPTSS rizikos paplitimas imtyje buvo 35,9%. Tiesinė regresinė analizė parodė, kad kontroliuojant tiriamųjų lytį ir amžių, patirtas fizinis, seksualinis smurtas vaikystėje, fizinis, seksualinis smurtas po 18 metų amžiaus, kitas nenorimas ar nemalonus seksualinis patyrimas, neatsiskleidė kaip statistiškai reikšmingi KPTSS simptomų prognostiniai veiksniai. Ribinės asmenybės simptomų išreikštumą prognozavo patirtas fizinis smurtas vaikystėje ($OR = 3,95, \beta = 0,23, p = 0,047$).

Diskusija ir išvados. Šio tyrimo rezultatai parodė reikšmingą sąsają tarp ribinės asmenybės simptomų ir vaikystėje patirto fizinio smurto. Tikėtina, jog tik trauminės patirties tipas nėra vienintelis KPTSS rizikos veiksnys, dėl to svarbu analizuoti kitus KPTSS rizikos veiksnius bei jų sąveikas su apsauginiais veiksniais. Taip pat svarbu tęsti panašius tyrimus didesnėse imtyse.

Raktiniai žodžiai: kompleksinis potrauminis stresas, tarpasmeninė trauma, ribinė asmenybė.

DVASINGUMAS IR RELIGINGUMAS GEDULO PO ARTIMOJO SAVIŽUDYBĖS METU: SISTEMINĖ KOKYBINIŲ TYRIMŲ ANALIZĖ

Austėja Agnietė Čepulienė
Vilniaus universitetas

Artimojo savižudybė gali iššaukti sudėtingą gedulo procesą, gyvenimo prasingumo jausmo praradimą, psichologinės krizės išgyvenimą. Dvasingumas (apibrėžiamas kaip poreikis ieškoti to, kas laikoma šventu) ir religingumas (apibrėžiamas kaip organizuotas būdas ieškoti to, kas laikoma šventu) (toliau D/R) gali būti potencialus resursas gedint po artimojo savižudybės. Tačiau D/R kartais gali tapti ir stigmatizacijos šaltiniu. Todėl šio tyrimo tikslas buvo atskleisti šią gana problematišką ir mažai tyrinėtą temą atliekant sisteminę kokybinių tyrimų, tiriančių su D/R susijusias patirtis gedulo po artimojo savižudybės metu, analizę. Buvo atlikta išsami straipsnių atranka iš trijų mokslinių duomenų bazių (MEDLINE; Web of Science; PsycINFO). Susisteminti jų rezultatus pasitelktas teminės sintezės metodas. Buvo atrinkti 7 tyrimai, įtraukę 1387 tyrimo dalyvius ir 35 mirusiojo atminimo žinutes. Išskirtos penkios didesnės temos: neteisiančios pagalbos poreikis iš religinės bendruomenės (religinė bendruomenė gali padėti gedinčiam emocijose, praktinėse ir dvasinėse sferose; religinė bendruomenė gali būti suvokta kaip turinti stigmatizuojančias nuostatas savižudybių atžvilgiu); su D/R susijusios patirtys, bylojančios apie mirusiojo tęstinį egzistavimą po mirties (patirtys ir tikėjimai apie artimojo pomirtinį gyvenimą; dvasinis ryšys tarp mirusiojo ir gedinčiojo); D/R patyrimai be sąmoningo pasirinkimo (D/R patirtys suvokiamos kaip ateinančios iš išorinės aukštesnės jėgos; D/R patiriamas per santykius su kitais žmonėmis); sąmoningas siekis susisiekti su D/R temomis (asmeninių tikėjimų ir religinės doktrinos nesuderinamumo patyrimas; sąmoningas rėmimasis į D/R gedint); nesusisiejimas su D/R temomis gedint po artimojo savižudybės. Taigi, D/R gali vaidinti svarbią rolę gedint po artimojo savižudybės nepriklausomai nuo ankstesnio žmogaus religingumo. Gedint gali būti svarbus poreikis suformuoti tęstinį ryšį su mirusiuoju kaip su išorine toliau gyvenančia figūra. Dvasiniai patyrimai gedint gali lydėti nebūtinai religingus asmenis, todėl svarbu apie tai atviriau kalbėti ir sekuliariose bendruomenėse. Religinė bendruomenė gali paremti gedintįjį, tačiau stigmatizuojantis elgesys turėtų būti keičiamas ir nepalaikomas.

Raktiniai žodžiai: dvasingumas, religingumas, gedulas po artimojo savižudybės, sisteminė analizė, kokybiniai tyrimai.

PSICHIKOS SVEIKATOS RODIKLIŲ PROGNOSTINIAI VEIKSNIAI SLAUGYTOJŲ IMTYJE COVID–19 PANDEMIJOS METU

Giedrė Dautartaitė, dokt. Monika Kvedaraitė, dr. Odeta Geleželytė
Vilniaus universitetas

Medicinos personalas patiria įvairių su darbu susijusių sunkumų – didelis darbo krūvis, ilgos darbo valandos ar pacientų mirtys, kurie turi reikšmės asmeniniam ir profesiniam gyvenimui (Wushe & Shenje, 2019) bei psichikos sveikatai (Wells, 2011). COVID–19 pandemijos laikotarpiu sunkumai gali dar labiau suintensyvėti, didėja medikų perdegimo rizika (Denning et al., 2021). Todėl šio tyrimo tikslas – įvertinti psichikos sveikatos rodiklių prognostinius veiksniai slaugytojų imtyje COVID–19 pandemijos metu.

Tyrime dalyvavo 120 slaugytojų, iš jų 117 moterys, amžiaus vidurkis – 42,3 (SD=11,97), kurie registravosi į psichologinės internetinės intervencijos streso įveikai programą. Tyrime naudotas Stresinių patirčių klausimynas (BDSS) (Scholten et al., 2020), Suvokiamo streso skalė (PSS–4) (Cohen et al., 1983), Paciento sveikatos klausimynas–4 (PHQ–4) (Kroenke et al., 2009), Pasaulio sveikatos organizacijos geros savijautos

rodiklis (WHO–5) (Topp et al., 2015) ir klausimai apie darbą COVID–19 pandemijos metu. Prognostinių veiksnių įvertinimui taikyta tiesinė regresinė analizė.

Rezultatai rodo, jog beveik 46 proc. tyrime dalyvavusių slaugytojų susidūrė su vidutiniškai ir sunkiai išreikštais depresijos bei nerimo požymiais, o prasta psichologinė gerovė buvo būdinga net 75 proc. slaugytojų. Tyrime nagrinėti su COVID–19 pandemija susiję stresoriai: COVID–19 liga buvo diagnozuota ketvirtadaliui tyrimo dalyvių (25,0 proc.), beveik pusei teko susidurti su COVID–19 pacientų mirtimis (42,5 proc.) ir pusė slaugytojų susidūrė su artimųjų COVID–19 liga arba mirtimi (44,2 ir 6,6 proc.). Nebuvimas vakcinuotam dėl COVID–19 ligos ir didesnis įvairių stresinių patirčių poveikis kasdieniam gyvenimui siejosi su aukštesniu suvokiamu stresu ($F=8,21$, $p<0,001$, $R^2=0,46$). Stresinių patirčių poveikis siejosi ir su didesniu depresiškumu bei nerimastingumu, taip pat daugiau depresiškumo ir nerimastingumo buvo būdinga slaugytojams, kurių artimieji nebuvo prasirgę COVID–19 liga ($F=8,69$, $p<0,001$, $R^2=0,42$).

Tyrimo rezultatai nurodo prastą slaugytojų psichologinę savijautą, todėl tyrimai šioje srityje yra itin svarbūs, norint užtikrinti ne tik medicinos personalo gerovę, bet ir tiekiamų paslaugų kokybę.

Raktiniai žodžiai: slaugytojai, medicinos personalas, COVID–19, stresas, psichikos sveikata.

„KAS JUMS YRA VYRIŠKUMAS?“. TURINČIŲ IR NETURINČIŲ MINČIŲ APIE SAVIŽUDYBĘ VYRŲ NUOMONIŲ KOKYBINĖ ANALIZĖ

Greta Guogaitė, Dovilė Grigienė

Vilniaus universitetas

Lietuvoje ir daugelyje pasaulio šalių vyrų nusižudo daugiau nei moterų (World Health Organization, 2021), pavyzdžiui, Lietuvoje 2020 m. vyrų savižudybių įvyko 4 kartus daugiau nei moterų (Higienos institutas, 2021). Bandant suprasti savižudybių rodiklių atotrūkį tarp lyčių neretai vyrų suicidinė rizika siejama su tokiomis vyriškumo normomis, kaip silpnųjų neigimas, suvaldytas emocionalumas, stoisškumas, stipraus herojaus įvaizdis ir panašiomis visuomenėje egzistuojančiomis nuostatomis (Rasmussen, Hjelmeland, & Dieserud, 2018; Player et al., 2015; Cleary, 2011). Visgi Hoffman, Borders ir Hattie (2000) pastebi vyriško tapatumo tyrimų problemą – analizuojami iš anksto apibrėžti vyriškumo standartai ir stereotipai, tačiau asmuo nebūtinai įtraukia šias normas į savo asmeninę vyriškumo sampratą. Siekiant suprasti vyriškumą ir jo reikšmę, svarbu matyti individualias vyriškumo koncepcijas. Atsižvelgiant į tai išsikeltas tyrimo tikslas – įvertinti vyriškumo ir suicidiškumo sąsajas, analizuojant vyriškumą kaip subjektyvią nuomonę be išankstinių teorinių vyriškumo apibrėžimų.

Pristatomi rezultatai išanalizavus 286 vyrų (amžius: $M=42.95$, $SD=17.85$) atsakymus į vieną atvirą klausimą „Kas Jums yra vyriškumas?“. Kokybinė atsakymų analizė atlikta taikant turinio analizės metodą pagal Elo ir Kyngas (2007) ir išskirtos vyriškumą nusakančios kategorijos. Statistinės analizės būdu įvertinta, ar turinčių ($N=69$) ir neturinčių minčių ($N=217$) apie savižudybę grupės skiriasi pagal tai, kaip dažnai paminėjo tam tikras vyriškumą apibūdinančias kategorijas.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad ne visi vyriško tapatumo aspektai susiję su suicidine rizika. Vyrų, turintys minčių apie savižudybę, dažniau minėjo tokius vyriškumo aspektus, kaip emocijų kontrolė, intelektualinė sfera ir vyriškumo sąvokos atmetimas, o neturintys minčių apie savižudybę dažniau vyriškumą siejo su šeima. Kiti vyriškumo aspektai, susiję su vertybėmis (pvz.: atsakomybė), laikysena (pvz.: stoisškumas), gyvenimo sritimis (pvz.: darbai), tarp grupių nesiskyrė.

Rezultatai parodo, kad suvaržytas emocionalumas, intelektualinės sferos akcentavimas, vyriškumo sąvokos atmetimas siejasi su didesne savižudybės rizika, o santykiai su šeima gali tapti apsauginiu veiksniumi. Siekiant kurti tinkamas pagalbos vyrų galimybes svarbu kalbėti ne apie vyriškumą apskritai, o atskiras charakteristikas, kurias patys vyrai sieja su vyrišku tapatumu.

Raktiniai žodžiai: suicidinė rizika, vyriškas tapatumas, mintys apie savižudybę.

AR VADOVO ĮTRAUKIANTIS ELGESYS PROGNOZUOJA INDIVIDUALŲ IR KOMANDINĮ MEISTRIŠKUMĄ DIRBTI?

Rita Jakštienė

Vilniaus universitetas

Meistriškumo dirbti, t. y., asmens inicijuoto elgesio, siekiant suderinti darbo veiklas su asmeniniais prioritetais ir pomėgiais (Tims, Bakker ir Derks, 2012), vertė organizacijoje grindžiama jo sąsajomis su įsitraukimu į darbą, pasitenkinimu darbu ir kitomis teigiamomis nuostatomis ir elgesiu organizacijoje (Tims, Bakker ir Derks, 2012; Yen, Tsaur ir Tsai, 2018; Gascoigne ir kt., 2018, Gordon ir kt., 2018). Kadangi organizacijose darbo užduotys dažnai atliekamos komandose, kyla klausimas, kaip meistriškumas dirbti pasireiškia jose. Komandų vadovai veikia darbuotojų įsitikinimą, ar jie iš tiesų gali keisti savo darbą, t. y., taikyti meistriškumo dirbti strategijas (Wang, 2017). Įtraukiančios lyderystės stiliumi pasižymintys vadovai stiprina, jungia, įgalina ir įkvepia savo komandas, kurdami palankią aplinką meistriškumui dirbti pasireikšti. Tačiau empiriškai patvirtintų žinių apie tai, kaip skirtingi įtraukiančio vadovo elgesio aspektai prognozuoja meistriškumą dirbti, stinga. Tyrimo tikslas – išanalizuoti, kaip vadovo įtraukiantis elgesys ir komandos sutelktumas prognozuoja komandinį ir individualų meistriškumą dirbti tiek individualiame, tiek komandų lygmenyje.

Individualus ir grupinis meistriškumas dirbti matuotas Meistriškumo dirbti klausimynu (Lazauskaitė-Zabielskė ir kt., 2017; Tims ir kt., 2012). Įtraukiantis vadovo elgesys matuotas Įtraukiančios lyderystės klausimynu (Schaufeli, 2015). Komandos sutelktumas vertintas Grupės aplinkos klausimynu (Carless ir De Paola, 2000).

Tyrimo dalyvavo 159 asmenys, dirbantys 33-iose komandose (10-yje organizacijų). Kiekviena komanda gavo unikalias nuorodas į anketas (komandos nariams ir vadovui). Taikyta daugiapakopė analizė (angl. multilevel analysis), leidžianti vienu metu įvertinti komandinio ir individualaus lygmens sąveikas.

Tyrimo rezultatai parodė, kad skirtingos vadovo įtraukiančios lyderystės dimensijos skirtingai prognozuoja meistriškumą dirbti. Tie darbuotojai, kurie vadovo elgesį vertino kaip labiau stiprinantį ir labiau įkvepiantį, taikė daugiau individualaus meistriškumo dirbti strategijų. Darbuotojai, kurie savo vadovo elgesį vertino kaip jungiantį komandą, vertino savo komandas kaip taikančias daugiau komandinio meistriškumo dirbti strategijų. Aukštas komandos sutelktumo įvertinimas taip pat prognozavo aukštesnį komandinio meistriškumo dirbti įvertį. Didesnis komandinio meistriškumo dirbti įvertinimas pozityviai siejosi su individualiu meistriškumu dirbti. Prognostinių ryšių komandiniame lygmenyje nustatyta nebuvo.

Raktiniai žodžiai: komandinis meistriškumas dirbti, įtraukianti lyderystė, daugiapakopė analizė.

TIPINIO VYSTYMOSI IR SUTRIKIMŲ TURINČIŲ VAIKŲ PIEŠINIŲ PALYGINIMAS COVID-19 PANDEMIJOS KONTEKSTE

Daiva Jakubonienė, Liana Brazdeikienė
Klaipėdos universitetas

Darbo tikslas: tiriant pandemijos karantiną patyrusių sveikų ir sutrikimų turinčių pradinės mokyklos amžiaus vaikų ekspresyvius piešinius įvertinti jų tarpgrupinius skirtumus.

Metodika. *Tyrimo dalyviai* - 50 (30 berniukų ir 20 mergaičių) patogiosios atrankos būdu atrinktų pradinės mokyklos amžiaus vaikų: 26 tipinio vystymosi (sutrikimų neturintys) vaikai (TV), 6 vaikai, kuriems diagnozuotas autizmo spektro sutrikimas (ASS) ir 18 vaikų, turinčių klausos sutrikimų (KS), iš jų 11 visai negirdintys (KS1) ir 7 šiek tiek girdintys (KS2). Vaikų amžius – nuo 8 iki 12 m., vidurkis – 9,5 m. *Tyrimo eiga.* Skirtos 2 ekspresyvaus piešimo užduotys (nupiešti linksmiausią ir liūdniausią karantino dieną. *Piešinių vertinimas.* Nagrinėta: 1) piešinių turinys (temos ir piešti objektai); 2) piešinių nuotaikos atitikimo užduočiai raiškos kokybė; 3) fenomenologinis piešinių nuotaikos vertinimas; 4) ekspresyvumo raiškos strategijos ir jų skaičius.

Rezultatai. *Bendras įspūdis:* TV grupės vaikų piešiniuose vaizduojamos mažos figūros, pasitaikė veidų be bruožų, liūdnuose – menkai užpildyta lapo erdvė, vienspalviai piešiniai. ASS piešiniuose figūros scheminės, piešiama ribotu spalvų kiekiu. KS grupės piešiniuose ryškūs spalviniai kontrastai, daug simbolių. *Formalūs požymiai ir tarpgrupiniai skirtumai.* **1.** Linksmiausios karantino dienos piešinių temų kategorijos: 1) žmogus ir jo aplinka, 2) ryšys tarp žmonių, 3) neplanuotas buvimo namuose ir 4) simboliai. Liūdniausios karantino dienos temų kategorijos 1) pandemija ir jos pasekmės, 2) žmogus ir jo aplinka, 3) nelaimės ir nemalonumai bei 4) simboliai. **2.** Nei linksmiausios, nei liūdniausios karantino dienos piešinių nuotaikos raiškos atitikimo užduočiai įverčiai statistiškai reikšmingai nesiskyrė. **3.** TV ir KS grupėse stebėta ambivalentiškų jausmų raiška: linksmiausios dienos piešiniams vertintojų priskirtos neigiamo tono emocijos **4.** Tik viena nuotaikos raiškos strategija buvo dažniausia ASS grupėje ir linksmuose, ir liūdnuose piešiniuose. Rečiausiai viena strategija linksmuose piešiniuose apsiribojo TV, o liūdnuose – KS1 pogrupio vaikai.

Išvada. Pagal bendrą įspūdį ir formalius požymius TV grupės vaikai, abiejų karantinų metu mokęsi nuotoliniu būdu, atrodo patyrę daugiau psichologinių sunkumų nei kitų grupių vaikai.

Raktiniai žodžiai: Covid-19 pandemija, pradinės mokyklos amžius, ekspresyvus piešimas, tipinis vystymasis, autizmo spektro sutrikimai, klausos sutrikimai.

SKIRTINGOS LYTIES TĖVŲ VERBALINIO BENDRAVIMO SU 2-3 METŲ AMŽIAUS VAIKU YPATUMAI

Gintautė Jegorovaitė
Vytauto Didžiojo universitetas

Pagrindiniai asmenys, supantys augantį vaiką, yra tėvai (d'Apice & Stumm, 2019), todėl jų verbalinis bendravimas su vaiku yra didelę įtaką raidai (ypač sakininės kalbos) turintis reiškinys. Pastebėta, kad tėvų verbalinis bendravimas su vaiku yra išskirtinis: pasižymi aukštesniu tonu, varijuojančia intonacija, lėtesniu kalbos tempu, balsių prailginimu (Ferjan Ramírez et al., 2020). Dažniausiai vaiko auginime dalyvauja mama ir tėtis, todėl svarbu aptarti, ar jų verbalinis bendravimas su vaiku yra kuo nors panašus, o gal skiriasi.

Vyrauja nuomonė, kad verbalinis tėvų bendravimas su vaiku skiriasi, priklausomai nuo lyties, tačiau autoriai dar neturi vieningos nuomonės. Ypač tokių duomenų trūksta Lietuvoje. Rasta daugiau tyrimų, kurių rezultatai atskleidžia mamų ir tėčių verbalinio bendravimo skirtumus, todėl iškelta hipotezė, kad mamų ir tėčių verbalinio bendravimo ypatumai su vaiku skiriasi: mamų leksinė įvairovė didesnė ir reagavimas intensyvesnis nei tėčių, o tėčių verbalinis bendravimas taisyklingesnis nei mamų. 2-3 metų amžius vaiko sakytinės kalbos vystymuisi yra itin svarbus, nes vaikas pradeda laisvai kalbėti dėl smarkiai išaugusio aktyvaus ir pasyvaus žodyno (Hutauruk, 2015; Sudrajat, 2017), tad tėčių ir mamų verbalinio bendravimo skirtumai tikrinami 2-3 metų amžiaus vaikų imtyje.

Tyrimo, kuriam vadovavo dr. Jurga Misiūnienė, tikslas – palyginti skirtingos lyties tėvų verbalinio bendravimo su 2-3 metų amžiaus vaikais ypatumus. Tyrime dalyvavo 189 mamos ir 20 tėčių. Respondentai pateikė sociodemografinius duomenis ir užpildė Tėvų verbalinio bendravimo skalę, šiam tyrimui parengtą naudojantis Bendravimo įgūdžių vertinimo skale (angl. The Conversational Skills Rating Scale, Spitzberg, Adams, 1995). Siekiant tikslesnių matavimo kriterijų, buvo išskirtos trys jo poskalės: leksinės įvairovės, taisyklingumo ir reagavimo.

Tyrimo rezultatai parodė, kad mamų ir tėčių verbalinio bendravimo ypatumai (taisyklingumas, leksinė įvairovė ir reagavimas) nesiskiria ($p > 0,05$) ir 2 metų amžiaus vaikų imtyje, ir 3 metų amžiaus vaikų imtyje. To priežastis gali būti mažėjantys lyčių stereotipai. Panašu, kad abiejų lyčių tėvai suvokia, kaip svarbu įdėti vienodas pastangas į taisyklingesnį, leksiškai įvairesnį ir intensyvesniu reagavimu pasižymintį verbalinį bendravimą su 2-3 metų amžiaus vaiku.

Raktiniai žodžiai: verbalinis bendravimas, tėvai, lyčių skirtumai, 2-3 metų amžiaus vaikai.

SU COVID-19 PANDEMIJA SUSIJUSIŲ STRESORIŲ IR ADAPTACIJOS SUTRIKIMO SIMPTOMŲ SĄSAJOS

Rasa Jokubauskaitė, Monika Kvedaraitė
Vilniaus universitetas

Dėl padažnėjusių reikšmingų stresą keliančių įvykių COVID-19 pandemijos metu vis dažniau yra pastebimi adaptacijos sutrikimo keliami sunkumai (Kazlauskas & Quero, 2020). Nors daugėja tyrimų, analizuojančių COVID–19 pandemijos poveikį, tačiau vis dar trūksta aiškumo, kaip įvairūs su pandemija susiję stresoriai paveikė psichologinę sveikatą. Šio tyrimo tikslas – ištirti su COVID-19 pandemija susijusių stresorių ir adaptacijos sunkumų sąsajas.

Atliktas tyrimas yra didesnio Europos trauminio streso tyrimų draugijos inicijuoto tyrimo dalis (Lotzin et al., 2020). Tyrimo dalyviai buvo kviečiami pildyti internetinę apklausą 2020 m. gruodžio-vasario mėn. Buvo analizuojama 120 tiriamųjų duomenys, iš kurių 50% moterys, amžiaus vidurkis – 35,14 (SD = 13,78). Adaptacijos sutrikimo simptomai buvo įvertinti Adaptacijos sutrikimo Naujo modulio-8 skale (ADNM-8; Kazlauskas et al., 2018), o su COVID-19 pandemija susiję stresoriai įvertinti Pandeminio streso skale (angl. Pandemic Stressor Scale, PaSS; Lotzin et al., 2021).

Tyrimo imtyje adaptacijos sunkumų paplitimas buvo 37,5 proc. Turinčius adaptacijos sunkumų asmenis labiau paveikė socialinė izoliacija ($\chi^2(1) = 13$, $p < 0,001$), apribotos gyvenimo namuose sąlygos ($\chi^2(1) = 10$, $p = 0,002$) bei baimė užkrėsti kitus koronavirusu ($\chi^2(1) = 13$, $p < 0,001$). Atlikus logistinę regresinę analizę ($\chi^2(11) = 56$ ($p < 0,001$)) pastebėta, jog moteriška lytis (OR = 5,15), konfliktai namuose (OR = 5,55)

bei neužtikrintumas dėl koronaviruso pandemijos trukmės ir keliamos rizikos (OR = 3,8) didina adaptacijos sunkumų riziką.

Apibendrinant, tyrimo metu pastebėta, jog su adaptacijos sunkumais susiduria nemaža dalis tyrimo dalyvių, kuriuos labiau paveikė įvairūs su pandemija susiję stresoriai, ypač – konfliktai namuose bei neužtikrintumas dėl koronaviruso pandemijos trukmės ir keliamos rizikos. Su COVID-19 pandemija susiję stresoriai potencialiai gali būti susiję su adaptacijos sunkumais. Atsižvelgus į gautus rezultatus, šie gali padėti identifikuoti žmogų, kuriam reikia psichologinės pagalbos arba į ką atsižvelgti, kuriant prevencijos programas.

Raktiniai žodžiai: COVID-19 pandemija, stresoriai, adaptacijos sutrikimas.

KOMPLEKSINIO POTRAUMINIO STRESO, DEPRESIJOS IR SAVIŽUDYBĖS RIZIKOS SĄSAJOS VAIKYSTĖS TRAUMAS PATYRUSIŲ SUAUGUSIŲJŲ IMTYJE

Agnietė Kairytė, Monika Kvedaraitė, dr. Odeta Geležėlytė

Vilniaus universitetas

Į naujausią 11-ąją Tarptautinės ligų klasifikacijos versiją šalia potrauminio streso sutrikimo (PTSS) įtrauktas kompleksinio potrauminio streso sutrikimas (KPTSS) iškelia naujų diagnostinių bei psichikos sveikatos paslaugų teikimo iššūkių. Tyrimuose, kuriuose buvo nagrinėjamas PTSS, atsiskleidė, jog dažnai žmonėms, patiriantiems PTSS simptomus, yra būdinga ir depresijos bei savižudybės rizika (pvz., Pukay-Martin et al., 2012). Žinių, apie KPTSS sąsajas su depresijos ir suicidiškumo rizika, trūksta. Šiuo tyrimu siekiama palyginti, kiek išreikšti depresiško simptomai bei suicidiškumas, tarp KPTSS ir PTSS rizikos bei ne rizikos grupių.

Tyrimo dalyvavo 61 asmuo (M(SD) amžius = 31,85(8,76), 88,5% moterys). Imtį sudarė asmenys, kaip sudėtingiausią trauminę patirtį nurodę vaikystėje patirtą psichologinę traumą, pavyzdžiui, fizinį smurtą, automobilio avariją, ar kt. Kompleksinio potrauminio streso simptomai vertinti Tarptautiniu traumos interviu (ITI, Roberts et al., 2019), taip pat naudota Paciento sveikatos klausimyno-9 depresijos skalė (PHQ-9, Lowe et al., 2004) ir Suicidinio elgesio klausimynas-Revizuotas (SBQ-R, Osman et al., 2001).

Į KPTSS rizikos grupę pateko 26,23% (n = 16) tyrimo dalyvių, į PTSS – 13,11% (n = 8), 60,66% (n = 37) PTSS/KPTSS rizika nenustatyta. Įvertinus depresijos lygį tarp skirtingų grupių gauta, kad dalyviai, esantys KPTSS rizikos grupėje, patiria sunkesnius simptomus nei dalyviai, kuriems nenustatyta PTSS/KPTSS rizika (vidurkiniai rangai atitinkamai 37,19 ir 22,00; Mann-Whitney U = 111,00; p < 0,001). Taip pat KPTSS rizikos grupei dažniau būdinga suicidinė rizika nei PTSS rizikos grupei (2 (df) = 9,00(1), p = 0,003) ir grupei, kurioje PTSS/KPTSS rizika nenustatyta (2 (df) = 9,67(1), p = 0,002).

Tyrimo rezultatai atkleidė tendencijas, jog yra didesnė tikimybė, kad vaikystėje trauminės patirtis patyrę asmenys ir šiuo metu patiriantys KPTSS simptomus, gali susidurti su sunkesniais depresijos simptomais ir padidėjusia suicidine rizika. Rezultatai leidžia kelti prielaidas, kad taikant intervencines priemones asmenims, patiriantiems KPTSS sunkumus, gali būti svarbu atsižvelgti ir į depresijos simptomatiką bei suicidinę riziką. Tolesnius tyrimus būtų svarbu atlikti didesnėse imtyse, kuriose pasiskirstymas tarp lyčių būtų tolygesnis.

Raktiniai žodžiai: potrauminis streso sutrikimas, kompleksinis potrauminis streso sutrikimas, depresija, suicidiškumas, trauminė patirtis vaikystėje.

NEIGIAMŲ VAIKYSTĖS PATIRČIŲ IR SAVIŽALOS, SUICIDINIŲ MINČIŲ BEI ELGESIO RYŠYS STUDENČIŲ MERGINŲ IMTYJE

Vakarė Kisieliūtė, Eglė Mažulytė-Rašytinė
Vilniaus universitetas

Įvadas. Daugelis mokslinių tyrimų rodo, jog neigiamos vaikystės patirtys daro įtaką asmens gyvenimo kokybei vėliau gyvenime. Įvairios traumos vaikystėje ir šeimos disfunkcija gali būti susijusi su savižala, suicidinėmis mintimis bei elgesiu. Lietuvoje savižudybės yra itin aktuali problema, o savižudybių rodiklis - didžiausias visoje Europoje. Tačiau Lietuvoje tyrimų apie savižalą trūksta, ypač tyrimų, kuriuose būtų tiriama savižalos ir suicidiškumo ryšys neigiamų vaikystės patirčių kontekste. Šio tyrimo tikslas yra įvertinti, kaip neigiamos vaikystės patirtys yra susijusios su savižala, suicidinėmis mintimis ir elgesiu studentų merginų imtyje.

Metodika. Iš viso tyrime dalyvavo 64 Vilniaus universiteto psichologijos bakalauro studijų studentės nuo 19 iki 25 m. amžiaus ($M = 20,94$; $SD = 1,45$). Tyrimo dalyvės užpildė elektroninę apklausos anketą, kuri buvo sudaryta iš Vaikystės patirčių klausimyno suaugusiesiems (VPK-S; Gervinskaitė-Paulaitienė ir Barkauskienė, 2018), klausimų apie savižalą, jos pobūdį ir dažnumą, bei Revizuoto savižudiško elgesio klausimyno (SBQ-R; Osman ir kt., 2001).

Rezultatai. Maždaug pusė (51,6%) tyrimo dalyvių pranešė bent kartą gyvenime save žalojusios, 85,9% nurodė turėjusios suicidinių minčių ir 68,8% planavusios ar bandžiusios žudyti. Taip pat, didžioji dalis studentų (75%) nurodė turėjusios vienokių ar kitokių neigiamų vaikystės patirčių. Nors tarp turėjusių ir neturėjusių neigiamų vaikystės patirčių tyrimo dalyvių grupių savižalos atvejų buvo daugiau šis skirtumas nebuvo statistiškai reikšmingas. Tačiau didesnis savižalos dažnis buvo statistiškai reikšmingai susijęs su daugiau skirtingų neigiamų vaikystės patirčių ($r = 0,381$). Studentų turėjusių neigiamų vaikystės patirčių grupėje suicidinis elgesys pasireiškė statistiškai reikšmingai dažniau. Taip pat, daugiau neigiamų vaikystės patirčių buvo statistiškai reikšmingai susiję su dažnesnėmis suicidinėmis mintimis per pastaruosius metus ($r = 0,408$).

Išvados. Tyrimo rezultatai parodė, jog savižala, suicidinės mintys ir elgesys yra dažna studentų merginų patirtis. Didžioji dalis jų yra susidūrusios ir su neigiamomis vaikystės patirtimis. Savo ruožtu neigiamos vaikystės patirtys susijusios su dažnesne savižala ir suicidiniu elgesiu gyvenimo bėgyje bei dažnesnėmis suicidinėmis mintimis per pastaruosius metus.

Raktiniai žodžiai: neigiamos vaikystės patirtys, savižala, suicidinės mintys, suicidinis elgesys.

LIGONINĖS DARBUOTOJŲ PSICHOLOGINĖ BŪSENA IR PASITENKINIMAS DARBU

Jūratė Koreivaitė
Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Įvadas: COVID-19 pandemija paveikė sveikatos priežiūros darbuotojus – ligoninėje dirbantys žmonės susidūrė su stresu, depresija, nerimu ir miego sutrikimais [1, 6, 9]. Pastebėta, kad neadaptyvios emocijų reguliacijos strategijos gali tapti profesinio perdegimo rizikos veiksniu [5], tuo tarpu adaptyvūs būdai šią riziką sumažina [2]. Nors medicinos darbuotojai nurodo pasitenkinimą savo darbu, vis tik stebimi žemi pasitenkinimo darbo užmokesčiu įverčiai. Tyrimo tikslas – iširti medicinos personalo pasitenkinimą darbu, patiriamą stresą, emocijų reguliacijos gebėjimus ir įvertinti, kaip šie reiškiniai yra susiję tarpusavyje.

Metodai: Tyrimas atliktas 2021 m. liepos 5 – rugpjūčio 20 d. Šakių ligoninėje, tyrime dalyvavo 121 ligoninės darbuotojas. Streso lygis įvertintas naudojant Subjektyviai suvokiamo streso skalę (Cohen, 1983), emocijų reguliacija – Emocijų reguliacijos klausimynu (Gross and John, 2003), pasitenkinimas darbu – naudojant Spector (1994) pasitenkinimo darbu klausimyno dalį. Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant „MS Excel“ ir „IBM SPSS Statistics 21“ programas.

Rezultatai: Dauguma darbuotojų (74,4%) buvo patenkinti savo bendradarbiais, tačiau maža dalis (20,7%) buvo patenkinti darbo užmokesčiu. Ligoninės darbuotojai nurodė patiriantys vidutinį stresą (94,2%) ir naudojantys tiek adaptyvią (M=29,73), tiek neadaptyvią (M=17,08) emocijų reguliacijos strategijas. Didesnis stresas koreliavo su mažesniu pasitenkinimu darbo užmokesčiu ($r=-0,21$; $p=0,02$), vadovavimu ($\rho=-0,30$; $p=0,001$), bendradarbiais ($\rho=-0,26$; $p=0,005$). Nustatyta, kad adaptyvios emocijų reguliacijos strategijos susijusios su mažesniu suvokiamu stresu ($r=-0,19$; $p=0,04$).

Išvados: Ligoninės darbuotojai patiria vidutinį streso lygį. Adaptyvios ir neadaptyvios emocijų reguliacijos strategijos naudojamos panašiai, vidutiniu intensyvumu. Dauguma apklaustųjų yra patenkinti bendradarbiais ir vadovais, tačiau nesijaučia patenkinti darbo užmokesčiu. Paaiškėjo, kad didesnis darbuotojų stresas susijęs su prastesniu pasitenkinimu darbu ir mažiau išreikšta adaptyvia emocijų reguliacijos strategija.

Raktiniai žodžiai: ligoninės darbuotojai; stresas; emocijų reguliacija; pasitenkinimas darbu; psichologinė būsena.

Literatūros sąrašas:

1. Babore, A., Lombardi, L., Viceconti, M. L., Pignataro, S., Marino, V., Crudele, M., ... & Trumello, C. (2020). Psychological effects of the COVID-2019 pandemic: Perceived stress and coping strategies among healthcare professionals. *Psychiatry Research*, 293, 113366.
2. Bamonti, P., Conti, E., Cavanagh, C., Gerolimatos, L., Gregg, J., Goulet, C., ... & Edelstein, B. (2019). Coping, cognitive emotion regulation, and burnout in long-term care nursing staff: a preliminary study. *Journal of Applied Gerontology*, 38(1), 92-111.
3. Bull, D. A. (2020). The Association between Demographic Characteristics and Job Satisfaction among Hospital Staff. *International Journal of Interdisciplinary Research and Innovations*, 8(2), 31-49.
4. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/job-satisfaction> [Nuoroda tikrinta 2021-09-04].
5. Jackson-Koku, G., & Grime, P. (2019). Emotion regulation and burnout in doctors: a systematic review. *Occupational Medicine*, 69(1), 9-21.
6. Norkienė, I., Kvedaraitė, M., Geleželytė, O., Dumarkaitė, A., Trusauskaitė-Kunevičienė, I., Daniūnaitė, I., & Kazlauskas, E. (2020). Medicinos personalo psichikos sveikata pandemijos metu. *Slauga. Mokslas ir praktika*, 1(12 (288)), 28-32.
7. Phillips A.C. (2013) Perceived Stress. In: Gellman M.D., Turner J.R. (eds) *Encyclopedia of Behavioral Medicine*. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4419-1005-9_479
8. Rolston, A., & Lloyd-Richardson, E. (2017). What is emotion regulation and how do we do it. *Cornell Research Program on Self-Injury and Recovery*, 1-5.
9. Spoorthy, M. S., Pratapa, S. K., & Mahant, S. (2020). Mental health problems faced by healthcare workers due to the COVID-19 pandemic—A review. *Asian Journal of Psychiatry*, 51, 102119.
10. Vannikov-Lugassi, M., Shalev, H., & Soffer-Dudek, N. (2021). From brooding to detachment: Rumination longitudinally predicts an increase in depersonalization and derealisation. *Psychology and Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 94, 321-338.
11. World Health Organization. (2019). Burn-out an “occupational phenomenon”: International Classification of Diseases. World Health Organization, https://www.who.int/mental_health/evidence/burn-out/en [Nuoroda tikrinta 2021-09-04].
12. Zhou, H., Han, X., Zhang, J., Sun, J., Hu, L., Hu, G., ... & Liu, Y. (2018). Job satisfaction and associated factors among medical staff in tertiary public hospitals: results from a national cross-sectional survey in China. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(7), 1528.

IŠMANIOJI PSICHOLOGIJA: AR INTERNETU TEIKIAMA PSICHOLOGINĖ PAGALBA MEDICINOS SLAUGYTOJAMS GALI PADĖTI ĮVEIKTI STRESĄ?

Augustė Nomeikaitė, Austėja Dumarkaitė, dr. Inga Truskauskaitė, dr. Lina Jovarauskaitė
Vilniaus universitetas

Įvadas: COVID-19 pandemija sukėlė ypatingų iššūkių sveikatos priežiūros darbuotojams visame pasaulyje. Atkreipiamas dėmesys, jog slaugytojai patenka į rizikos grupę patirti itin aukštą streso lygį bei stresinius sutrikimus. Kadangi sveikatos priežiūros darbuotojai palyginti retai kreipiasi psichologinės pagalbos, internetu teikiamos intervencinės programos galėtų būti tinkama pagalbos alternatyva.

Tikslas: Tyrimu siekta iširti internetu teikiamos streso mažinimo intervencijos poveikį medicinos slaugytojams, taikant atsitiktinių imčių kontroliuojamo tyrimo (angl. randomized control trial) metodą. Taip pat siekta įvertinti, kaip programą vertina jos naudotojai.

Metodai: Šiame tyrime dalyvavo 108 slaugytojos, dirbančios sveikatos priežiūros įstaigose (23-61 metų amžiaus ($M=41,57$, $SD=10,51$); 100% motery). Iš jų 48 buvo priskirtos intervencinei, 60 – kontrolinei laukiančiųjų grupei. FOREST intervencija, paremta kognityvinės elgesio terapijos principais, trunka 6 savaites. Dalyvės internetu pateiktus klausimynus pildė tris kartus: prieš intervenciją, po intervencijos ir po trijų mėnesių. Tyrimo metu vertinti tiriamųjų streso įveikos įgūdžiai (REQ; Sonnentag & Fritz, 2007), suvoktas streso lygis (PSS-4; Cohen et al., 1983), nerimo ir depresijos simptomai (PHQ-4; Kroenke et al., 2009) bei psichologinė gerovė (WHO-5; Bech, 2004).

Rezultatai: Tyrimo metu nustatyta, kad streso mažinimo intervencija FOREST pagerino streso įveikos įgūdžius: psichologinį atsitraukimą ($d=0,94$ [0,54; 1,34]), atsipalaidavimą ($d=0,88$ [0,49; 1,28]), meistriškumą ($d=0,67$ [0,28; 1,06]) ir kontrolę ($d=0,49$ [0,10; 0,87]). Dauguma rezultatų išliko stabilūs praėjus trims mėnesiams po intervencijos. Intervencija taip pat buvo veiksminga mažinant jos naudotojų stresą ($d=-0,47$ [-0,85; -0,09]), depresijos simptomus ($d=-0,52$ [-0,91; -0,14]) ir didinant psichologinę gerovę ($d=0,53$ [0,15; 0,92]). Po trijų mėnesių stresas išliko sumažėjęs, o psichologinė gerovė – padidėjusi. Pastebėtas aukštas vartotojų pasitenkinimas programa ir geras intervencijos pritaikomumas.

Išvados: Tyrimas atskleidė, kad internetu teikiama psichologinė pagalba slaugytojams gali pagerinti streso įveikos įgūdžius, psichologinę gerovę ir sumažinti stresą bei depresijos simptomus, o didžioji dalis efektų išlieka stabilūs ir praėjus trims mėnesiams po naudojimosi programa. Šiame pranešime bus išsamiau aptariamas FOREST programos veiksmingumas, pritaikomumas praktikoje bei programos vartotojų patirtis naudojantis programa.

Raktiniai žodžiai: internetinė intervencija; streso įveika; slaugytojai.

PROFESINIS PERDEGIMAS COVID-19 PANDEMIJOS LAIKOTARPIU – PRADINIŲ KLASIŲ MOKYTOJŲ PATYRIMAS

Karolina Poškutė, doc. Dr. Daiva Karkockienė
Vilniaus universitetas, Švietimo akademija

Profesinis perdegimas – plačiai nagrinėjama ir itin opi problema šiuolaikinėje visuomenėje, tačiau Lietuvoje šiam reiškiniui analizuoti ir tirti vis dar yra skiriama nepakankamai dėmesio. COVID-19 pandemijos laikotarpis ir jo padariniai tapo katalizatoriumi įsisenėjusioms problemoms išlįsti į dienos šviesą. Ypatingai daug pokyčių imtis prasidėjus pandemijai buvo priverstos mokyklos. Visame pasaulyje

mokykloms užvėrus duris, tai buvo ta organizacija, kuri negalėjo sustoti veikusi, nes nuo jos priklausė tolimesnis mokinių švietimas bei jų ateitis. Taigi, mokytojų patiriamas profesinis perdegimas pandemijos laikotarpiu yra itin aktuali ir nagrinėtina tema šiuo laikotarpiu.

Šio tyrimo tikslas: Atskleisti pradinių klasių mokytojų profesinio perdegimo patirtis, dirbant COVID-19 pandemijos laikotarpiu.

Tyrimo klausimai:

1. Ką patiria mokytojai, išgyvenantys profesinį perdegimą COVID-19 pandemijos laikotarpiu?
2. Kaip atsiskleidžia pradinių klasių mokytojų asmeninis (fizinis ir psichinis) perdegimas COVID-19 pandemijos laikotarpiu?
3. Ką patiria pradinių klasių mokytojai, susiduriantys su pakitusiu darbo krūviu pandemijos laikotarpiu?
4. Kokie santykiai pandemijos kontekste atsiskleidžia tarp pradinių klasių mokytojų ir mokyklos bendruomenės (tėvų, mokinių, administracijos)?

Atliekant tyrimą, jame dalyvavo šešios pradinių klasių mokytojos (nuo 22 iki 59 m.), kurių duomenys rinkti pusiau struktūruotų interviu metu. Duomenys analizuoti dedukcinės teminės analizės būdu.

Išvados:

1. Pradinių klasių mokytojai, išgyvenantys profesinį perdegimą, patiria fizinį ir psichologinį nuovargį.
2. Pradinių klasių mokytojai, susiduriantys su pakitusiu darbo krūviu pandemijos laikotarpiu, patiria sunkumų dėl nenutrūkstamų darbo srautų, taip pat išgyvena darbo – šeimos konfliktą ir realaus bendravimo stygių.
3. Pandemijos kontekste atsiskleidžia pakitę pradinių klasių mokytojų išgyvenimai bendraujant su mokiniams – juntama empatija ir gailėstis vaikams dėl patiriamų sunkumų pandemijos laikotarpiu, taip pat patiriamas didesnis stresas dėl mokinių reikiamų jausmų.
4. Pandemijos kontekste atsiskleidžia pakitę pradinių klasių mokytojų santykiai su mokinių tėvais – mokytojai patiria daugiau įtampos dėl tėvų reiklumo, sukeliama papildomo krūvio ir kišimosi į vaikų ugdymo klausimus.
5. Pandemijos kontekste atsiskleidžia pakitę pradinių klasių mokytojų santykiai su mokyklos administracija / vadovu – jaučiama nežinomybė, nesaugumas bei supratimo stoka.

Raktiniai žodžiai: profesinis perdegimas, emocinis išsekimas, teminė analizė.

JAUNŲ ŽMONIŲ NUOSTATOS Į NELEGALIĄ MIGRACIJĄ: KAIP PSICHOLOGINIAI VEIKSNIAI SUSIJĘ SU POLITINIŲ PAŽIŪRŲ SKIRTUMAIS

Dominykas Ragelis
Vilniaus universitetas

Baltarusijos-Europos Sąjungos sienos krizė - migracijos krizė, sukelta dešimčių tūkstančių nelegalių migrantų iš artimųjų Rytų antplūdžio į Lietuvą ir kitas valstybes per jų sieną su Baltarusija (2021 metais). Krizė į paviršių išskėlė Lietuvoje iki tol neaktualią nelegalių imigrantų temą, o ši situacija savo ruožtu sudarė sąlygas formuoti žmonių požiūriui bei nuostatoms į migrantus. Užsienio mokslininkai, pasauliui tampant vis globalesniu, taip pat vis dažniau atlieka tyrimus migracijos klausimais. Iš mokslinės literatūros analizės bei minėto politinio konteksto iškyla ir šio tyrimo problema – kokias nuostatas į 2021m. krizės metu atvykusius nelegalius migrantus turi Lietuvos piliečiai bei kokie veiksniai su šiomis nuostatomis susiję?

Siekiant atsakyti į šį klausimą, tyrime apklausti 152 jauni žmonės (nuo 16 iki 28 metų), tarp kurių buvo 111 moterų, atrinkti patogiosios imties sudarymo būdu. Naudotas instrumentas – klausimynas, sudarytas iš aukštą vidinį suderintumą bei patikrintą konstrukto validumą turinčių autoriaus sukurtų nuostatų į migrantus bei politinių pažiūrų skalių, demografinių duomenų dalies bei integruoto didžiojo penketo svarbiausių asmenybės bruožų klausimyno (ang. Big Five Inventory). Tyrimo duomenys atskleidė statistiškai reikšmingą koreliaciją tarp konservatyvių politinių pažiūrų ir sąmoningumo asmenybės bruožo ($r=0,205$, $p<0,05$) bei neigiamą koreliaciją tarp konservatyvių pažiūrų ir pozityvių nuostatų į nelegalius migrantus ($r=-0,466$, $p<0,05$). Tuo tarpu liberalios pažiūros statistiškai reikšmingai teigiamai koreliavo su pozityviomis nuostatomis migrantų atžvilgiu ($r=0,470$, $p<0,05$). Pozityvios nuostatos tyrimo imtyje taip pat statistiškai reikšmingai koreliavo su neurotiškumo bruožu ($r=0,178$, $p<0,05$). Stjudento t testas atskleidė, kad moterų nuostatos pozityvesnės nei vyrų ($t=-2,589$; $p = 0,011$), o atlikus tiesinę regresiją nustatyti reikšmingi pozityvių nuostatų į migrantus prediktoriai buvo amžius ($\beta=0.206$, $t= 2.659$, $p=0.009$) ir politinės pažiūros (liberalių pažiūrų atveju: $\beta=0.537$, $t= 7.060$, $p<0.001$). Reikšmingų skirtumų tarp pozityvios bei negatyvios nuostatos į migrantus tyrimo imtyje nepastebėta. Svarbiausia išvada: tyrimo imtyje politinės pažiūros siejasi su psichologiniais veiksniais, konkrečiai – su tiriamojo asmenybe ir nuostatomis, o atitinkamos nuostatos ir asmenybės bruožai savo ruožtu siejasi tarpusavyje.

Raktiniai žodžiai: migrantų krizė; nuostatos; asmenybė; politinės pažiūros.

PAAUGLIŲ ANTROJO KARANTINO DĖL COVID-19 LIETUVOJE PATYRIMO ANALIZĖ: KOKYBINIS TYRIMAS

Gintė Stančaitienė

Vilniaus universitetas

Įvadas. Pastaruoju metu pasaulis dėl COVID-19 pandemijos patiria krizę, kuomet ligos plitimui mažinti pasitelkiamas karantinas (WHO, 2020). Virusui plintant toliau, Lietuvoje 2020 m. lapkričio 7 d. įvestas antrasis karantinas, kuris tęsėsi iki 2021 m. birželio 30 d. (LRV, 2020). Apribojimų turėjo laikytis ir paaugliai, kurie laikomi pažeidžiama grupe karantino metu dėl dar tik besivystančių kognityvinių ir emocijų reguliavimo mechanizmų (Zhou, 2020). Lietuvoje atlikus pirmojo karantino paauglių patyrimo kokybinę analizę (Adler et al., 2021) atskleista, kad jaunuoliai išgyveno stresą ir įprastų dalykų netektį bei naudojo įvairias įveikos strategijas, tokias kaip vengimas, socialinės paramos siekis, stipri emocijų raiška ir siekė išlikti aktyvūs bei atrasti patyrimo prasmę. Tačiau antrasis karantinas truko kur kas ilgiau, todėl svarbu suprasti kaip jį išgyveno paaugliai.

Metodika. Pasibaigus antrajam karantinui atliktas tęstinis tyrimas apie paauglių antrojo karantino patyrimą, kuriame dalyvavo 12 paauglių nuo 14 iki 18 metų ($M = 16,75$; $SD = 1,36$). Pasirinkta kokybinė tyrimo strategija – duomenys rinkti interviu būdu naudojant Biografinio pasakojimo interpretacinį metodą (Wengraf, 2008), duomenų analizė atlikta remiantis teminės analizės metodu (Braun & Clarke, 2006).

Rezultatai. Išskirtos penkios paauglių pasakojimus apibendrinančios temos: 1) Antrojo karantino paskelbimas: emocijų sumaištis ir pasirengimo paradoksas; 2) Izoliacija nuo išorinio pasaulio: „įkritis į duobę“; 3) Balanso tarp vidinių išgyvenimų paieška; 4) Virtuali erdvė – jungtis su išoriniu pasauliu; 5) Karantino pabaiga – išsilaisvinimas.

Išvados. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad paaugliai akcentavo jautę daugiau aiškumo prasidedant antrajam karantinui nei prieš pirmąjį, bet visgi jautėsi atskirti nuo kitų, dažnai susikoncentravę ties savimi bei išgyvenantys nuobodulį, apatiją ar nerimą. Siekiant susidoroti su patiriamais jausmais, paaugliai naudojami informacinių technologijų teikiamomis galimybėmis, siekė artimųjų palaikymo, ieškojo būdų kaip pajvairinti kasdienybę ir atrasti pusiausvyrą tarp vidinių išgyvenimų. Pasibaigus karantinui išorinis pasaulis atrodė neįprastas, tuo pačiu jaučiama euforija susitikus su kitais ir energijos antplūdis siekiant atsigręžti už prarastą laiką karantine.

Tyrimas finansuojamas LMT fondo lėšomis (Nr. 09.3.3-LMT-K-712-25-0078).

Raktiniai žodžiai: karantinas, paauglystė, COVID-19.

PRIERAIŠUMO IR PASITENKINIMO KŪNU SĄSAJOS MOTERŲ TARPE: MENTALIZACIJOS IR PERFEKCIONIZMO VAIDMUO

Guoda Stepanavičiūtė

Vilniaus universitetas

Išvadas. Valgymo sutrikimai moksle gana dažnai tyrinėjama tema, tačiau vis dar lieka neaiškūs mechanizmai, vedantys link pasitenkinimo savo kūnu. Tyrimai atskleidžia, kad vengiantis prierašumas neigiamai ir reikšmingai susijęs su išvaizdos vertinimu (Hui & Brown, 2013), tačiau tiesiogiai neprognozuoja pasitenkinimo savo kūnu. Tuo tarpu nesaugus prierašumas prognozuoja tiek žemesnius mentalizacijos gebėjimus t. y. gebėjimą reflektuoti (Robinson et al., 2019), tiek perfekcionizmą (Ko et al., 2019). Taigi prastesni mentalizacijos gebėjimai bei stipriai išreikštas perfekcionizmas gali būti susiję su iškreiptu savęs suvokimu bei patiriamu savo kūnu nepasitenkinimu. Nors randamos sąsajos tarp skirtingų konstruktyvų, kurie siejami su savo kūnu nepasitenkinimu, tačiau mokslinėje literatūroje išlieka tokių tyrimų trūkumas. Šio tyrimo tikslas yra nustatyti kaip mentalizacija ir perfekcionizmas medijuoja ryšį tarp prierašumo ir pasitenkinimo kūnu valgymo sutrikimais sergančių ir nesergančių moterų tarpe.

Metodika. Tyrime dalyvavo 160 moterų: 40 turėjo valgymo sutrikimus (klinikinė grupė), 120 neturėjo (kontrolinė grupė). Naudoti instrumentai: prierašumo stiliaus klausimynas (Alexander et al., 2001) pagrindinėms prierašumo dimensijoms, mentalizacijos skalė (Dmitrijevič et al., 2017), perfekcionizmo skalė (Slaney et al. 1996), kurios subskalė vertina neadaptvų perfekcionizmą, kaip ryšį tarp atlikties neatitikimo ir streso, dėl sau keliamų standartų, pasitenkinimas kūnu vertintas skalėje nuo 1 iki 10.

Rezultatai. Dalinė koreliacija, kontroliuojant tiriamųjų grupes, buvo nereikšminga tarp pasitenkinimo kūnu ir vengiančio prierašumo ($r=-0,14$, $p=0,087$), tačiau reikšminga tarp kitų kintamųjų ($p<0,050$). Atliktos serijinės mediacijos analizės regresijos koeficientas $R^2=0,48$, ($p=0,000$). Tiesioginis ryšys tarp vengiančio prierašumo ir pasitenkinimo savo kūnu buvo nereikšmingas ($\beta=0,01$, $p=0,700$). Nustatyta dalinė mediacija: vengiantis prierašumas susijęs su mentalizacija ($\beta=-0,46$, $p=0,000$), tai susiję su neadaptvū perfekcionizmu ($\beta=-0,20$, $p=0,045$) ir galiausiai su pasitenkinimu kūnu ($\beta=-0,07$, $p=0,000$). Klinikinė ir kontrolinė grupės buvo kovariatės ir nurodė pasitenkinimą kūnu ($\beta=1,98$, $p=0,000$).

Išvados. Mentalizacija ir perfekcionizmas yra svarbūs veiksniai savo kūno pasitenkinimui, nes dalinai medijuoja ryšį tarp vengiančio prierašumo ir pasitenkinimo kūnu. Tai ypač svarbu planuojant intervencijas, kuomet mentalizacijos gebėjimų lavinimas gali tapti apsauginiu veiksniumi.

Darbo vadovė: doc. dr. Asta Adler.

Raktiniai žodžiai: valgymo sutrikimai, pasitenkinimas kūnu, mentalizacija, perfekcionizmas, prierašumas.

TEISĖJŲ PADĖJĖJŲ PSICHOLOGINĖS GEROVĖS IR PROFESINIO SAVIVEIKSMINGUMO RYŠYS

Svajūnė Tylaitė
Vilniaus universitetas

Teisėjų padėjėjų psichologinės gerovės ir profesinio saviveiksmingumo ryšys – mažai tyrinėtas, tačiau dažnai tiriama kitų teisėsaugos institucijų asmenų (pavyzdžiui, pareigūnų, advokatų) psichologinė gerovė. Tirti teisėjų padėjėjų pasitenkinimo gyvenimu bei tikėjimo savo gebėjimais sėkmingai veikti darbe ryšį skatina dvilypis teisėjo padėjėjo vaidmuo, reikšmingas darbas teisinėje sistemoje (pavyzdžiui, bylai aktualios informacijos sisteminimas, bylų nagrinėti teismo posėdyje rengimas) ir nepaisant to, buvimas nematomais. Tad šio tyrimo tikslas yra ištirti sąsajas tarp teisėjų padėjėjų psichologinės gerovės ir profesinio saviveiksmingumo.

Tyrimo dalyvavo 250 teisėjų padėjėjų (212 moterų ir 38 vyrai). Tiriamieji pagal amžių pasiskirstė nuo 22 iki 61 metų ($M = 36,04$; $SD = 7,73$). Naudota Papildoma lietuviškoji psichologinės gerovės skalė (LPGS-P). Profesiniam saviveiksmingumui įvertinti naudota sukurta trumpoji OCCSEFF (angl. the Occupational Self-Efficacy Scale) versija, kuri yra išversta į lietuvių kalbą. Tyrimo dalyviams buvo pateikti klausimai ar teiginiai apie socialinius-demografinius veiksnius. Statistinė duomenų analizė atlikta su IBM SPSS Statistics programa.

Tyrimo rezultatai rodo, kad teisėjų padėjėjų psichologinė gerovė yra susijusi su profesiniu saviveiksmingumu ($r_s = 0,42$; $p < 0,001$). O pasitenkinimo lygis visomis psichologinės gerovės gyvenimo sritimis (pavyzdžiui, finansine padėtimi, savimi kaip asmenybe) teigiamai koreliuoja su profesiniu saviveiksmingumu (r_s nuo 0,15 iki 0,50; $p < 0,05$). Teisėjų padėjėjų psichologinė gerovė yra susijusi su tam tikrais socialiniais-demografiniais veiksniais: vyrų psichologinė gerovė yra žemesnė už moterų psichologinę gerovę ($Z = -3,10$; $p = 0,002$); didėjant suvokiamam darbo krūviui, mažėja psichologinė gerovė ($r_s = -0,13$; $p = 0,047$), tačiau su darbo stažu nėra susijusi ($r_s = -0,05$; $p = 0,489$). Kuo labiau asmuo jaučiasi vertinamas darbe ir kad juo pasitikima, tuo – aukštesnė psichologinė gerovė ($r_s = 0,44$; $p < 0,001$).

Gauti rezultatai patvirtina ankstesnių tyrimų rezultatus, kurių imtį sudarė kitų profesijų asmenys. Šio tyrimo rezultatai atskleidžia ne tik su teisėjų padėjėjų psichologine gerove susijusius veiksnius, suteikia duomenų rekomendacijų teikimui, bet ir yra reikšmingi tolesniems tyrimams, kurie galėtų apimti daugiau veiksnių ir suteikti aiškesnį, platesnį teisėjų padėjėjų psichologinės gerovės vaizdą.

Raktiniai žodžiai: teisėjų padėjėjai, psichologinė gerovė, profesinis saviveiksmingumas.

DEPRESIJOS IR UŽDEGIMINIŲ PROCESŲ RYŠYS PAGYVENUSIŲ ŽMONIŲ POPULIACIJOJE

Dominyka Urbaitė-Jokubienė
Utrecht University

Nors depresijai gydyti sukurta įvairių intervencinių priemonių, apie 30 % depresija sergančių asmenų nereaguoja į gydymą, o tai rodo, jog vis dar trūksta žinių apie pagrindinius šio sutrikimo mechanizmus (Leighton ir kt., 2018).

Vienas iš galimų biologinių mechanizmų galėtų būti uždegimas, nes yra pastebėta, jog depresija sergantiems žmonėms dažnai būna padidėjusi uždegiminių rodiklių reakcija, pavyzdžiui, padidėjęs interleukino-6 (IL-6) ir C reaktyviojo baltymo (CRB) kiekis (Beurel ir kt., 2020). Todėl šiame tyrime buvo siekiama išsiaiškinti, kiek padidėjusį uždegiminį atsaką galima paaiškinti depresija. Hipotezės, jog

depresija bus susijusi su didesniu CRB kiekiu, taip pat didesniu IL-6 kiekiu, buvo iškeltos apžvelgus esamą literatūrą.

Šiame tyrime buvo naudojami du longitudinaliniai duomenų rinkiniai iš Švedijos Įvaikinimo/dvynių Senėjimo tyrimo (angl. The Swedish Adoption/Twin Study of Aging) (Finkel & Pedersen, 2004) ir OCTO-dvynių tyrimo (angl. OCTO-Twin study) (Pedersen ir kt., 1991) (N=474, Mamžius=79, 63 % moterų). Buvo atlikti du tiesinės regresijos modelių rinkiniai kiekvienam uždegimo žymeniui: CRB ir IL-6. Analizės metu nebuvo gauta reikšmingų rezultatų dėl CRB ir IL-6 prognozavimo nuo depresijos. Tačiau žvalgomoji (angl. exploratory) analizė atskleidė reikšmingą amžiaus, rūkymo ir KMI poveikį uždegimo žymenims, o tai galimai reiškia, jog uždegimą galima geriau paaiškinti šiais veiksniais nei depresijos simptomais, kaip pastebėta vyresnio amžiaus žmonių populiacijoje.

Labai sudėtinga daryti priežastines išvadas dėl nežinomų kintamųjų, taip pat dėl atvirkštinės krypties galimybės (Matthews ir kt., 2010), kai uždegimas kelia didesnę riziką depresijai išsivystyti, o ne atvirkščiai. Tačiau, turint omenyje, jog dėl depresijos daugėja neįgalumo atvejų, taip pat atsižvelgiant į COVID-19 krizę, kuri kelia didelę riziką vyresnio amžiaus žmonėms ir potencialiai kelia pavojų depresija sergantiems asmenims, ateities tyrimuose reiktų toliau nagrinėti dvikrypčio depresijos ir uždegiminio proceso ryšio temą, siekiant sukurti naujus šių problemų prevencijos, diagnozavimo ir gydymo metodus.

Raktiniai žodžiai: depresija, uždegiminiai procesai, CRB, IL-6, pagyvenę žmonės.

PERSPEKTYVŪS, BET JAUTRŪS: PERFEKCIONIZMO REIŠMĖ MODERUOJANT INSTITUCINIŲ VEIKSNIŲ EFEKTĄ DOKTORANTŲ ĮSITRAUKIMUI Į STUDIJAS IR IŠSEKIMUI

Arūnas Žiedelis
Vilniaus universitetas

Doktorantūra yra iššūkius keliantis etapas, pritraukiantis talentingus bei aukštus standartus sau keliančius, o neretai ir perfekcionistinių asmenybės bruožų turinčius tyrėjus. Mokslinėje literatūroje perfekcionizmas yra skiriamas į adaptyvųjį, kai raiškoje dominuoja aukštų standartų siekimas, ir neadaptyvųjį, kai intensyviai išgyvenamas neatitikimas tarp siekių ir realybės (Stoeber, 2018). Visgi, naujausiuose darbuose keliama skirtingo jautrumo hipotezė (Belsky & Pluess, 2009), anot kurios, vadinamieji adaptyvūs perfekcionistai yra jautresni tiek tikslų siekimui palankiems, tiek ir frustruojantiems savo aplinkos aspektams (Gaudreau et al., 2018). Šio tyrimo tikslas buvo išskirti svarbiausius institucinius veiksnius, kurie geriausiai prognozuoja du doktorantų gerovės aspektus – įsitraukimą į studijas ir išsekimą, bei palyginti šių veiksmų efektų dydžius adaptyviu ir neadaptyviu perfekcionizmu pasižyminčių doktorantų grupėse.

636 doktorantai (443 moterys ir 190 vyrų, vidutinis amžius – 32,1 m.) užpildė tyrimo anketą, kuria buvo vertinami svarbiausi instituciniai studijų aspektai (Bakker, 2014), išsekimas (Demerouti & Bakker, 2008), įsitraukimas į studijas (Schaufeli & Bakker, 2003) bei perfekcionizmas (Slaney et al., 2003). Svarbiausi įsitraukimo į studijas bei išsekimo prognoziniai veiksniai buvo išskirti, taikant regresinę analizę. Pasitelkus klasterinę analizę, tyrimo dalyviai buvo klasifikuoti į neperfekcionistų (n = 216), adaptyvių perfekcionistų (n = 190) bei neadaptyvių perfekcionistų (n = 227) grupes. Moderacinis perfekcionizmo efektas buvo tikrinamas pasitelkiant moderacinę regresinę analizę (Hayes, 2018).

Rezultatų analizė atskleidė, kad įsitraukimą į studijas reikšmingai prognozuoja galimybės tobulėti ($\beta = 0,43$), vadovo parama ($\beta = 0,13$), bei retesnis susidūrimas su prieštariniais lūkesčiais ($\beta = -0,11$), o

išsekimą - studijų krūvis ($\beta = 0,33$), prieštaringi lūkesčiai ($\beta = 0,17$), galimybių tobulėti stoka ($\beta = -0,11$), bei administraciniai trukdžiai ($\beta = 0,10$). Moderacinė analizė atskleidė, kad beveik visi šie veiksniai turėjo statistiškai reikšmingai stipresnį efektą adaptyviu perfekcionizmu pasižyminčių doktorantų grupėje ir tik vadovo parama buvo panašiai aktuali abiejų grupių doktorantų įsitraukimui į studijas. Tokie rezultatai patvirtina, kad palankios doktorantūros sąlygos yra aktualiausias aukščiausius tikslus sau keliantiems doktorantams.

Raktiniai žodžiai: perfekcionizmas, įsitraukimas į studijas, išsekimas, doktorantai.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

PANDEMIJOS ĮTAKOTO NUOVARGIO IR SUMAŽĖJUSIO SAVĖS VERTINIMO MAŽINIMAS TAIKANT BIBLIOTERAPIJĄ

Donata Grakauskaitė Šličienė

Kuršėnų šeimos namai - Globos centras

Tyrimo problema. Užsitęsusi pandemija, stiprūs socialinio gyvenimo apribojimai, ligos grėsmė, artimųjų ligos ir netektys, nuotolinio darbo derinimas su nuotoliniu mokymu įtakoja asmens emocinę būseną. Ilgalaike įtampa lemia tiek fizinio tiek psichinio nuovargio atsiradimą, sumažėjusį pasitikėjimą savo galimybėmis ir savęs vertinimą. Būtina ieškoti postvencijos būdų, kurie sušvelnintų pandemijos sukeltus padarinius. Viena iš galimybių – biblioterapijos taikymas. Į skaitymą emociškai įsitraukę asmenys susiduria su literatūros subjekto kovomis, išgyvenimais – tai drąsina įvardinti savus jausmus ir įgyti naują supratimą / įžvalgą (Gladding, 2005). Biblioterapijos grupės tikslas – padėti atsipalaiduoti, atsiverti ir įtraukti į kūrybiško rašymo procesą, galinti transformuoti jausmus (nuovargį, nepasitikėjimą savimi). Pandemija ir jos sukelti padariniai yra naujas reiškinys, todėl visame pasaulyje trūksta atliktų tyrimų suteikiančių informacijos, kurie pagalbos būdai yra efektyvūs mažinant pandemijos pasekmes. Tyrimo tikslas – išsiaiškinti biblioterapijos poveikį pandemijos paveiktų asmenų nuovargio mažinimui ir savęs vertinimo stiprinimui.

Tyrimo metodika. Tiriamieji – 11 Kuršėnų šeimos namų Globos centro globėjai. Iš jų 10 moterų ir 1 vyras. Vidutinis amžius 43 metai. Visose globėjų šeimose augo mokyklinio amžiaus vaikai, tikėtina, kad tai sudarė sąlygas sukurti homogenišką grupę, kurios dalyviai išgyvena panašius su pandemija susijusius iššūkius t. y. patiria nuovargį ir sumažėjusį savęs vertinimą. Tyrimo duomenų rinkimo metodai: grupinės terapijos stebėjimas, refleksijos, 2 individualūs testavimai prieš ir po 8 biblioterapijos grupių, naudojant daugiamačių nuovargio inventorių (angl. The Multidimensional Fatigue Inventory, MFI-20) ir asmenybės savęs vertinimo metodiką.

Rezultatai ir išvada. Nagrinėjant grupės dalyvių nuovargio dimensijas pagal MFI-20L skales įvėrių grupėse, atsižvelgiant į respondentų pateiktus vertinimus prieš ir po, nustatytas teigiamas biblioterapijos grupės poveikis skalėse „Fizinis nuovargis“, „Sumažėjęs aktyvumas“, „Sumažėjusi motyvacija“ ir „Protinis nuovargis“. Biblioterapija sudarė prielaidas patirti afektus ir juos sublimuoti per kūrybiškumą, stabilizuoti ir netgi transformuoti neigiamas pandemijos nulemtas emocijas. Lengvino verbalinį bendravimą, kuomet per kūrinio herojų išgyvenimus, pasakojama apie savo mintis ir išgyvenimus. Tai lėmė augantį pasitikėjimą savimi. Išvada - biblioterapija efektyvi priemonė mažinanti neigiamas pandemijos pasekmes.

Raktiniai žodžiai: biblioterapija, pandemija, sveikata.

BLOGIAUSIA PIRMOJO KARANTINO PATIRTIS VAIKŲ PIEŠINIUOSE

Daiva Jakubonienė, Liana Brazdeikienė

Klaipėdos universitetas

Darbo tikslas – išnagrinėti neigiamą pirmojo karantino patirtį atspindinčius pradinės mokyklos amžiaus tipinio vystymosi vaikų piešinius ir nustatyti, kokias temas vaikai rinkosi ir kokius objektus vaizdavo ir kokias spalvas naudojo.

Metodika. *Tyrimo dalyviai* - 20 patogiosios atrankos būdu atrinkti pradinės mokyklos amžiaus vaikai (10 berniukų ir 10 mergaičių), jų amžius nuo 8 iki 9 m. *Tyrimo priemonės* – A4 formato balti popieriaus lapai ir 8 spalvų pieštukai: geltonas, oranžinis, raudonas, rudas, mėlynas, žalias, violetinis ir juodas. *Tyrimo eiga.* Užduotis – nupiešti blogiausią karantino dieną ir užrašyti piešinio pavadinimą. *Piešinių vertinimas.* Nagrinėtos piešinių temos, vaizduojami objektai, vyraujančios spalvos.

Rezultatai. *Bendras įspūdis.* Mergaičių piešiniams labiau būdingas didelis neužpildyto lapo plotas. Dalis vaikų piešė žmones be veido bruožų ar vaizduojamus iš nugaros. Žmogiškos figūros daugumoje piešinių vaizduojamos labai mažos. *Piešinių temų kategorijos:* Nuobodulys ir vienatvė (6); Nuotolinis mokymas (5); Asmeninės nesėkmės (2); Daug namų darbų (2); Nemalonios pareigos (1); Nepasitenkinimas karantinu (1); Nelaimė (1). *Objektai.* Žmones piešė 85% (bet tik 15% daugiau nei vieną žmogų), gyvosios gamtos objektus - 20%, negyvosios gamtos objektus - 20%, o žmogaus sukurtus objektus - 90% vaikų. *Vyraujančios spalvos.* Pusėje berniukų piešinių vyravo žalia spalva. 40% mergaičių piešinių buvo be vyraujančios spalvos (margaspalviai).

Išvada. Piešinių temos ir piešiami objektai atitinka ribojamą sąlytį su aplinka ir atskleidžia vaikų nepasitenkinimą nuotoliniu mokymu, bendravimo, veiklos stoka, o mažas žmogiškų figūrų dydis, neužpildyta lapo erdvė, juodos spalvos vyravimas verčia manyti apie dalies tiriamosios imties vaikų psichologinius sunkumus.

Raktiniai žodžiai: pradinės mokyklos amžius, piešiniai, turinio analizė, spalvos, karantinas.

Įgalinti ir įkvėpti. XIX-oji Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija / [sudarė Augustė Nomeikaitė, Evelina Rimkus, Miglė Marcinkevičiūtė]. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2022. 25 psl.

DOI <https://doi.org/10.15388/JMPK.2022>

ISSN 2669-0357

Santraukų rinkinyje pristatomos XIX-osios Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencijos „Įgalinti ir įkvėpti“ pranešimų santraukos. Konferencija vyko 2022 m. gegužės 6 d.

Įgalinti ir įkvėpti

XIX-oji Jaunųjų mokslininkų psichologų konferencija
Recenzuotas konferencijos pranešimų santraukų leidinys

Sudarė ir redagavo

Augustė Nomeikaitė, Evelina Rimkus, Miglė Marcinkevičiūtė

Dizainas

Augustė Nomeikaitė

Už pranešimų turinį atsako autoriai

Išleido Vilniaus universiteto leidykla
Saulėtekio al. 9, LT -10222, Vilnius
El. paštas: info@leidykla.vu.lt
www.leidykla.vu.lt
[Knygos internete knygynas.vu.lt](http://Knygos.internete.knygynas.vu.lt)
[Mokslo periodikos žurnalai zurnalai.vu.lt](http://Mokslo.periodikos.zurnalai.zurnalai.vu.lt)

**JAUNŲJŲ MOKSLININKŲ
PSICHOLOGŲ KONFERENCIJA**

www.jmpk.fsf.vu.lt